

литературата

Издание
на Факултета
по славянски
филологии

Университетско издателство
„Св. Климент Охридски“

Съдържание

- Матю Киришенбаум.* Какво е дигитална хуманитаристика и какво е нейното място в департаментите по английски език и литература? (Прев. от английски: Ружа Мускурова) / 9
- Сюзън Шрайбман.* Дигиталната хуманитаристика: центрове и периферии (Прев. от английски: Николай Генов) / 22
- Томас Ромел.* Литературни изследвания (Прев. от английски: Филип Стоилов) / 41
- Уилям Уиндър.* Роботична поетика (Прев. от английски: Филип Стоилов) / 58
- Antske Fokkens, Tommaso Caselli, Minh Le, Pia Sommerauer, Leon van Wissen.* Using Computational Linguistics Methods in Digital Humanities: On Possibilities and Pitfalls / 95
- Ренета Божанкова.* Дигиталната хуманитаристика: Манифести / 132
- Татяна Ангелова.* Какво е дигитална компетентност и трябва ли да се преподава? / 146
- Йоана Сиракова.* Ерата на цифровата *paideia*: обучение чрез паралелни изходни и целеви текстове и текстуален анализ / 166
- Наталия Христова.* Елиминирание на човешкото – от кибернетиката до трансхуманизма / 182
- Николай Генов.* Между дигитално и виртуално: случаят на периферното тяло / 208
- Биляна Тодорова.* За някои проявления на хумора в интернет комуникацията / 220
- Ирина Тодорова.* Лицата на дигиталната хуманитаристика. Паралели между журналистика и литература / 240

Веселина Гекова. Дигитална хуманитаристика върху стъклена медия.
Пренасяне на изображение върху стъкло в архитектурата
и дизайна / 259

Дебюти

Ваня Димитрова. Рецепция на два български превода на
„Алиса в страната на чудесата“ от Луис Карол –
езиковите подходи / 268

Отзиви

Миряна Янакиева. Несеквацият диалог на Никола Георгиев
с литературата / 285

Венцеслав Шолце. Литературната история: сюжети
на преработването. „Как работи литературната история?“,
том първи, „Литературноисторически обзорни сюжети“
от Михаил Неделчев / 295

Полина Пенкова. Литературата срещу пазара / 302

Елка Димитрова. Българска модерност: литература и техника / 305

За авторите / 311

**Изисквания към материалите за публикация
в сп. „Литературата“ / 323**

Българска модерност: литература и техника

Bulgarian Modernity: Literature and Technology

Елка Димитрова

Институт за литература, БАН

Elka Dimitrova

Institute for Literature, BAS

elkadimitrova4@gmail.com

Започвам със заглавието, и по-точно – с едно „пропуснато“ членуване в него. На мен този пропуск много ми хареса, а го регистрирах след редакторска забележка на колега, която гласеше: „само поправете в заглавието: **Българската модерност**“. Не, именно „**Българска модерност: литература и техника**“ – така както е написано, носи намек за онази условност на българската модерност, която ще остане трайна нейна черта във вечната ѝ амбивалентна схватка-прегръдка с предмодерното – поради устойчивостта на онази патриархална жилка, която Тончо Жечев някога определи като рецидив на Възраждането в следвъзрожденската българска литература.

Тази антологията, разбира се, работи с много по-фини детайли в обмислянето и представянето на българската модерност. И подобен едър поглед би бил подценяващ за нея. Но е факт, че напрежението между модерното и предмодерното е нейна постоянна тиха тема – от Георги Сава Раковски до един Вутимски например. Факт е, че тази книга ни среща, освен с предсказуемите за темата образци, също и с автори и текстове,

принадлежащи на различни епохи и литературни направления, които мнозина от нас не биха помислили да свържат с тематичната отвореност към техниката. Факт е и че тази виртуална книга осветява темата „литература и техника“ по неочаквани начини. Ето, щом така и така споменах Вутимски, ще добавя – той е сред поетите, от които се очаква да са може би най-модерни (говорим за времевия диапазон до 1947 г. – годината на национализацията на издателствата в България, която е и горната хронологична граница на антологията). Та нали Вутимски е любителят на джаз банда и негърския блус, нали точно той е поетът, чиято градска чувствителност е изпилена до болезнена крайност. И да, виждаме го тук влюбен в движението на влака („Влак“), но го виждаме и тревожно да засреща отминалите идилии на „естествения“, природния поетизъм с динамиката на настоящето, в което „друг живот изплел е мрежата си над света и хората“ (и тук е завихрен целият арсенал на аероплани, железници, мотори, автомобили, машини и т.н., „Вчера и днес“).

И така, тази антология е едно радващо събитие по редица причини.

Няма да говоря за редкостта и ценността на текстовете, които тя включва – нека читателите ѝ преживеят цялостно и пълноценно срещата си с богатството от текстови находки, литературно откривателство и културологични детайли.

Но ще спомена следните важни неща.

Антологията „Литература и техника“ прави един съществен жест в българската литературна култура – изважда употребата на понятието модерност от твърде маломерната и компенсаторно раздута напоследък територия на българския модернизъм – съжалявам, че точно аз изричам тези думи! Придърпва представата за българската модерност към нейния законен европейски контекст – контекста, заложен от Ренесанса и Просвещението и развит в динамиката на индустриализацията – с темите от полето на науката, с образността из спектъра на механиката и машините, с духа на изобретенията, със

свободата на мобилността – в противовес на сантименталната уседналост.

Тук наистина българското око – особено от времето на Възраждането и първите десетилетия на двадесети век, е едно по особен начин любопитно око – окото на блажения маргинал, който вижда новото, без до такава степен да е въвличен в негативите на внедряването му в социума, в каквато това важи за европейския му съвременник.

Модерният български човек, компилиран в книгата, е и не е в европейската модерност. Но именно тази амбивалентна позиция не трябва да му бъде отнемана. Защото тя е неговата познавателна перспектива, неговият модус вивенди, неговото „тук и там“-битие. Той все още не е натрупал негативите на индустриализацията и градския живот дотам, че да изгуби уюта на традиционното си балканско битие. Но той вижда и усеща другото като интересно – нещо, което малцина от въвличените в динамиката на европейските общества от XIX–XX в. могат да си позволят. В българските текстове, дори от едни късни години – 20-те, 30-те, 40-те години на миналия век, техниката е преди всичко екзотизъм, приключение, предизвикателство, а не страдание, напрежение, болезненост на едно развито общество, в което производството деформира човешкото – един твърде типичен мотив на европейските литератури.

В този смисъл „Българска модерност: литература и техника“ ни разказва една поетично-философска приказка. Към подобна асоциация отвежда дори само изчитането на заглавията на дяловете в тази книга: „Дух и мелодика на техниката“, „Човеци и автомати“, „Техниката и усвояването на света“, „Техниката и пътешествениците“, „Техниката и човешкият труд“, „Техниката и медиите“, „Техниката и войната“, „Въобразената техника“.

Интересно е отношението към машинната, техничната модерност на различни писатели, което можем да реконструираме по Антологията. Някои от въвличените автори са модерни по желание. Други – насила. За едни навлизането на механизиранията, технологичната, електрифицираната цивилизация в

патриархалния свят е прогрес, който те приемат с ентузиазъм, дори – възторжено поетизират. Някои от тях встъпват в тази нова култура с романтична отдаденост (типичен пример, разбира се, е Вапцаров). За други това е покушение срещу естествената идилия, срещу идилията на естествения живот. Но „за“ или „против“ – това са писателски погледи, възбудени именно от машинната модерност.

В предговора на антологията се споменава и за машината, която за някои автори заема мястото на Бог. В едно предходно представяне на цялостния проект „Литература и техника. Изобретяване на модерността в българската литература“ споделих и най-автентичното си впечатление от божествено-машинната метафорика, задвижваща поетичната душа на това академично начинание. Не точно Бог и не точно машината. И не едното на мястото на другото. А като че ли онова древно изобретение, което в откровеността на мъдрата и практична античност ги събира, без да лъже никого: Богът от машината – за когото всички знаят, че е механизъм, но и всички вярват – там и тогава, на сценето на античния театър – че това е божествената намеса, защото така иска от тях тайнството на изкуството.

Тоест, ако се върна на антологията в този паралел, има го фикционалното заиграване с машината, тя влиза в литературата именно като в литература. Но го има и обратното движение – модернизирането на литературата покрай навлизането на машината в нея – дори когато литературният текст не принадлежи и не се опитва да принадлежи на определена модерна тенденция.

И в заключение ще отбележа нещо, което е извън конкретен литературния фокус на проекта, но без него – без нагласата, за която ще стане дума, едва ли професионализмът на работата и завладяващата атмосфера на книгата щяха да са факт. Това е един безкрайно педантичен в етиката си проект: изредени са с внимание и благодарност и най-незначителните му връзки с други проекти; отбелязани са най-прецизно предходни публикации и заимствания; впечатляваща е коректността по отношение на авторските права и в същото време – стремежът да не

се наруши пълнотата на концепцията заради административни трудности, за което е била необходима действително творческа находчивост (последните проблеми са преодолени чрез издирване на оригинални публикации в периодиката, създаване на авторски бележки с цитати на творби и пр.).

Пак в този дух следва да се отбележи и фактът, че проектът „Литература и техника. Изобретяване на модерността в българската литература“ очевидно е вдъхновяващ и съвременен, тъй като по един или друг начин събуди интерес не само в читателските среди, но и много скоро след създаването си импулсира възникването на друг, тематично сходен, макар и в по-голяма степен теоретичен, академичен проект.

Послепис за по-любопитните

И все пак – не мога да не спомена поне част от литературните факти, които ме впечатлиха като читател на българската модерност в тази антология. Плъзгам бърз поглед по съдържанието и набелязвам на посоки съвсем малко от тях:

- Визията на Г. Ст. Раковски за телескопа (в един от неговите „Три съня“, 1851);
- Една съвсем неизвестна огледална версия от 1877 (с автор Христо Недялков) на Вазовата поема „Радецки“. Разбира се, в случая важна заради „вапора“;
- Как Ламар звучи досущ като Вапцаров („Налево“);
- Един малко познат текст на Валери Петров – романът „Към полюса“ (1939), посветен на италианския пътешественик Умберто Нобиле, прелетял над Арктика с дирижабъла си (срещу далеч по-популярната му стихосбирка „Птици на север“ (1938) с едноименната поема, посветена на съветския арктически изследовател Иван Папанин; и двете издания – подписани с псевдонима Асен Раковски);

- Градската злъч на Павел Вежинов в разказа „Билети и карти, господа“ (1943), където трамваят се оказва лакмусът за столичност/провинциализъм („Мазно вози!“ – казваше мечтателно някой провинциалист.“).
- Първото българско „авиаторско стихотворение“ „Человек хвърчи“ (1911) – написано от художник, при това – карикатурист (Ал. Божинов), което е напълно видно в антипатоса на текста...

И много, много други интригуващи блясъци на откривателския поглед към литературата, съпътстван от действително респектираща изследователска прецизност.

Поздравления, Надежда Стоянова, Сирма Данова, Владимир Игнатов и Мария Русева! И колегиална, и приятелска радост за вдъхновения ви труд!

Българска модерност: литература и техника. Съст. и ред. Надежда Стоянова, Сирма Данова, Владимир Игнатов, Мария Русева. София: Факултет по славянски филологии, 2018. <<https://bglitertech.com/anthology/>>.

Текстът е четен на представянето на антологията „Българска модерност: литература и техника“ на 16.11.2018 в Нова конферентна зала на СУ „Св. Климент Охридски“.